

منابع استرس در داوران حرفه‌ای فوتبال ایران

❖ اژدر احمدی؛ عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه
❖ دکتر حسن محمدزاده؛ استادیار گروه تربیت‌بدنی دانشگاه ارومیه

چکیده: حرفه داور در تمام رشته‌های ورزشی همیشه با استرس و اضطراب همراه بوده است. بنابراین، تشخیص منابع استرس داوران ورزشی ضروری به نظر می‌رسد. هدف از مطالعه حاضر عبارت است از تعیین منابع استرس در داوران حرفه‌ای فوتبال ایران. نمونه آماری این تحقیق را ۸۶ داور حرفه‌ای فوتبال ایران تشکیل می‌دهند که در سال ۱۳۸۶، در لیگ برتر و دسته یک فوتبال داور می‌کردند. برای جمع‌آوری داده‌ها از فرم مشخصات فردی (سن، سابقه داور، و میزان تحصیلات) و از پرسش‌نامه زمینه‌یابی منابع استرس، تجدیدنظر شده برای داوران فوتبال ایران، استفاده شد. داوران شرکت‌کننده در کلاس توجیهی کمیته داوران فوتبال پرسش‌نامه را تکمیل کردند. روش آماری تحلیل عامل اکتشافی با محاسبه ۶۵/۳۷٪ واریانس نشان داد چهار عامل مرتبط با عملکرد فنی، تعارضات بین فردی، ارزیابی، و فشار زمان از منابع مهم استرس داوران است. در کل، میزان استرس داوران حرفه‌ای فوتبال ایران در سطح متوسط به پایین بود. بین هیچ‌کدام از متغیرهای سن، سابقه داور، و سطح تحصیلات داوران با استرس کلی آنان ارتباط معناداری مشاهده نشد.

واژگان کلیدی: استرس، منابع استرس، داور حرفه‌ای، داور فوتبال

* E.mail: Azhdar_ahmadi@yahoo.com

شخصی و تجارب و موقعیت فرد، متفاوت است. عواملی مانند عدم احساس امنیت، مخاطرات شغلی و حرفه‌ای، تغییرات شدید اجتماعی، فرهنگی، و جز آن عوامل استرس‌زا محسوب می‌شوند. لازاروس (۱۹۹۶) معتقد است استرس از تعامل بین نیازهای موقعیتی، ارزیابی، و پاسخ‌های فرد به این نیازها ناشی می‌شود (۷). لیونثال (۱۹۹۳) بر نیازهای مختلف، ارزیابی، و شدت منابع استرس منتخب بر افراد تأکید دارد (۸). جونز و هاردی (۱۹۸۹) نیز پیشنهاد می‌کنند هر

مقدمه

افراد در جوامع مختلف و در موقعیت‌های متفاوت اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، و روانی در معرض عوامل استرس‌زا قرار می‌گیرند، هر چند ممکن است این عوامل از فردی به فرد دیگر و از موقعیتی به موقعیت دیگر متفاوت باشد. به‌طور کلی، هر عاملی که تعادل و امنیت روانی فرد را تحت تأثیر قرار دهد و مستلزم تغییراتی در ارگانیسم باشد، عامل استرس‌زا محسوب می‌شود. پاسخ‌های افراد به این موقعیت‌ها نیز، بر مبنای ویژگی‌های

تعارض‌هایی می‌انجامد. وظیفه داوران حل این تعارض‌هاست (۱۴).

تهدید به حمله و نزاع از طرف بازیکنان، مربیان، و تماشاگران به طرف داوران اغلب وجود دارد. در ورزش‌های تماسی، امکان خشونت بدنی با داور طبیعی است. توانایی تصمیم‌گیری سریع با یک نگاه در موقعیت‌های آتی، برای داوران حرفه‌ای الزامی است. داوران این تصمیم‌گیری‌ها را در مسابقات، مخصوصاً فوتبال، در شرایطی اتخاذ می‌کنند که بایستی عوامل مزاحم و حواس‌پرتی‌های کلامی و بصری هزاران تماشاچی را نادیده گیرند. همچنین، مشاجرات و اعتراضات دوربین‌های تلویزیونی را نیز باید به این مشکلات اضافه کرد. تجهیزات امروزی نمایش مجدد توالی‌هایی از عمل را با سرعتی خیلی آرام‌تر از اجرای واقعی میسر می‌سازند. در نتیجه، همه قادرند هر تصمیم مبهم داور را چندین بار در مکانی خیلی راحت، همچون خانه ببینند و در بازی‌های بعد به تصمیمات اشتباه داور انتقاد و اعتراض کنند.

در سال‌های اخیر، مطالعات زیادی در مورد منابع استرس در رشته‌های مختلف ورزشی انجام شده است. تیلور و دانیل (۱۹۸۷) پنج منبع استرس را، بنابر پاسخ‌های داوران فوتبال آنتاریو به پرسش‌نامه زمینه‌یابی منابع استرس (SOSS)^۱، منابع مهم استرس مشخص کردند. این منابع شامل ترس از شکست، ترس از صدمه بدنی، تعارضات بین فردی، فشار زمانی، و تعارضات با همکاران می‌شود (۱۳).

همچنین، گولد میث و ویلیامز (۱۹۹۲)، با تجدید نظر در SOSS، برای داوران والیبال و فوتبال پنج منبع استرس را مشخص کردند. محققان در این

فرد باید به ماهیت منابع استرس، نیازهای شناختی آن، و ویژگی‌های شخصی توجه داشته باشد (۵).

سلیه (۱۹۷۴) در تعریف استرس می‌گوید، استرس پاسخی غیر اختصاصی است که بدن در مقابل درخواست‌هایی که با آن مواجه می‌شود، از خود نشان می‌دهد.

حرفه داور در تمام رشته‌های ورزشی همیشه با اضطراب و استرس همراه بوده است. اغلب به نظر می‌رسد طرفداران داور خیلی کم باشند. تقریباً، همیشه تعبیر و تفسیر مربیان و بازیکنان از عملکرد داور منفی بوده است. بازیکنان و مربیان برنده به ندرت به کیفیت مطلوب داور اشاره می‌کنند، اما بازیکنان و مربیانی که بازی را باخته‌اند حداقل بخشی از باخت خود را به ضعف داور نسبت می‌دهند. بنابراین، در دنیای ورزش، داور اگر عملکرد خوبی نداشته باشد، تمامی انتقادات به سوی او خواهد بود. در حالی که حتی اگر بهترین عملکرد خود را نیز در بازی نشان دهد، باز هم به او توجهی نمی‌شود.

داوران در رشته‌های ورزشی سه نقش متفاوت دارند:

۱. به عنوان میانجی، درگیر بحث و گفتگوها می‌شوند و در صدد حل تنش به وجود آمده بین دو فرد یا دو گروه برمی‌آیند که اغلب تمایلات ناسازگارانه‌ای باهم دارند.

۲. به عنوان قاضی، که به کارگیری قوانین و اتخاذ تصمیماتی را به دنبال دارد.

۳. به عنوان مدیر، مسئولیت را به عهده می‌گیرد و تمامی عوامل درگیر در بازی را مدیریت می‌کند. دو طرف بازی در مسابقات ورزشی، موقعیت‌های مسابقه را به طور متفاوت درک می‌کنند و اغلب این تفاوت‌ها در ورزش به

1. Sources of officials stress survey

روش‌شناسی

این تحقیق از نوع توصیفی-پیمایشی بود و با استفاده از روش‌های همبستگی، سعی شد منابع استرس در داوران حرفه‌ای مشخص شود.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این تحقیق را تمامی داوران فوتبال حرفه‌ای ایران تشکیل می‌دهند که در سال ۱۳۸۶، در لیگ برتر و دسته یک فوتبال داوری می‌کردند. از این جامعه تعداد ۸۶ داوری که در کلاس توجهی داوری کمیته داوران فوتبال در ۱۶ مرداد ۱۳۸۶ شرکت کرده بودند، نمونه آماری این تحقیق را تشکیل دادند و به صورت آگاهانه در این تحقیق شرکت کردند.

ابزار اندازه‌گیری

از برگه مشخصات فردی برای تعیین برخی ویژگی‌های فردی، همچون سن، سابقه داوری در لیگ برتر و دسته یک، و میزان تحصیلات استفاده شد. پرسش‌نامه زمینه‌یابی منابع استرس، تجدید نظر شده برای داوران حرفه‌ای فوتبال ایران، به منظور آشکار ساختن منابع مهم استرس به کار رفت. تیلور و دانیل (۱۹۸۷) مطالعه‌ای را هدایت کردند که در آن با استفاده از مصاحبه‌های فردی با داوران، مرور متون مرتبط، و برگزاری میزگردهایی با داوران و متخصصان داوری، پرسش‌نامه زمینه‌یابی استرس داوران (SOSS) را تهیه کردند که شامل ۳۱ سؤال بود. بعد از این مطالعه همین محققان در مطالعه‌ای آزمایشی، پرسش‌نامه زمینه‌یابی استرس داوران را بر روی ۲۱۵ داور فوتبال بررسی کردند که به پالایش و تصحیح مقیاس‌های پرسش‌نامه شامل ۲۹ سؤال انجامید.

تحقیق به جای عامل تعارضات بین فردی از بدرفتاری‌های کلامی استفاده کرده بودند (۴).

رینی (۱۹۹۵)، با به کارگیری SOSS تعدیل یافته برای داوران بیسبال و سافتبال، چهار منبع ترس از شکست، ترس از آسیب بدنی، تعارضات بین فردی، و فشار زمانی را مشخص کرد (۱۰).

استیوارت (۱۹۹۸)، SOSS را برای داوران والیبال دانشگاهی به کار برد. او نیز نتایج مشابه با نتایج رینی به دست آورد (۱۲).

تزورباترویس (۲۰۰۵) ارزیابی عملکرد را نیز در کنار سایر عوامل، به عنوان منبع استرس در داوران هندبال بررسی کرد. در این تحقیق به ترتیب، عوامل مرتبط با ارزیابی، ترس از آسیب بدنی، تعارضات بین فردی، و ترس از شکست منابع استرس ذکر شدند (۱۵).

از آنجا که تفاوت‌های فرهنگی بین داوران ورزشی به خوبی معلوم شده (۲، ۶) و راهبردهای مقابله‌ای و عملی متفاوتی برای انواع مختلف استرس‌زاها پیشنهاد شده (۸)، به نظر می‌رسد داوری نیازهای روان‌شناختی زیادی را می‌طلبد. لذا، هر گونه تلاش برای درک کلی علل و منابع استرس درگیر در این شغل مفید و قابل استفاده خواهد بود. در ایران، تحقیقات انجام شده در حیطه استرس داوران ورزشی بسیار اندک است. با آشکار ساختن شایع‌ترین منابع استرس در داوران زبده کشور، روان‌شناسان داوری و حتی خود داوران بهتر می‌توانند در جهت کنترل و مقابله با عوامل استرس‌زا عمل کنند. هدف از مطالعه حاضر، تعیین منابع استرس در داوران حرفه‌ای فوتبال ایران است. همچنین، ارتباط برخی متغیرها همچون سن، سابقه داوری، و میزان تحصیلات آنان با استرس کلی بررسی می‌شوند.

یافته‌ها

محدوده سنی داوران ۲۸-۴۳ سال با میانگین ۳۵٫۹۰ و انحراف معیار ۴٫۵۲ و محدوده تجربه داوری در لیگ برتر و دسته یک ۱-۱۶ سال با میانگین ۶٫۹۶ سال و انحراف استاندارد ۴٫۳۹ بود. میزان تحصیلات ۲۳٫۳٪ دیپلم، ۲۷٫۹٪ فوق دیپلم، ۳۹٫۵٪ لیسانس، و ۹٫۳٪ فوق لیسانس یا دانشجوی این مقاطع به دست آمد.

از روش آماری تحلیل عامل اکتشافی برای تعیین عوامل مهم و اساسی منابع استرس در داوران استفاده شد. قبل از انجام تحلیل عاملی، به منظور اطمینان از کافی بودن نمونه از معیار کایرز، میجر، الکین (KMO)^۱ و برای تعیین همبستگی بین متغیرها از آزمون بارتلت استفاده کردیم. در تحقیق حاضر، KMO ۰٫۷۰۳ به دست آمد و آزمون بارتلت^۲ برای داده‌ها برابر با ۵۱۵٫۶۹ و در سطح معناداری ۰٫۰۰۰ بود.

برای بررسی اعتبار عاملی پرسش‌نامه، روش تحلیل عناصر اصلی با چرخش واریماکس در داده اولیه اجرا شد. استخراج عامل اکتشافی با استفاده از $eigen\ values=1$ و $acceptable\ factor\ loading=0.40$ قرار گرفت که چهار عامل با محاسبه $37/65\%$ واریانس را نتیجه داد. با استفاده از تحقیقات قبلی با پرسش‌نامه زمینه‌یابی منابع استرس (SOSS)، عوامل مرتبط با عملکرد، تعارضات بین فردی، ارزیابی، و فشار زمانی در فاکتورهای استخراج شده نامگذاری شدند (جدول ۱).

در تحقیق حاضر، با استفاده از نظرات پنج داور برجسته کشور، دو مسئول کمیته داوری، و اساتید برجسته روان‌شناسی ورزش در پرسش‌نامه زمینه‌یابی استرس، چندین تغییر، تعدیل، ترکیب، و افزایش چند مورد به پرسش‌نامه اصلی انجام شد و در کل ۲۰ سؤال از موقعیت‌های استرس‌زا در داوران حرفه‌ای فوتبال ایران بررسی گردید. برای آزمون سؤالات و فرضیات تحقیق از روش تحلیل عامل اکتشافی و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد.

روش اجرا

بعد از تهیه پرسش‌نامه، مکاتبات لازم از دانشگاه ارومیه با کمیته ملی داوران فدراسیون فوتبال انجام شد و کمیته موافقت خود را جهت همکاری با محقق اعلام کرد. در ۱۶ مرداد ۱۳۸۶، در محل کلاس‌های توجیهی، با همکاری مسئولان کمیته داوری از داوران خواسته شد تا در صورت تمایل در این تحقیق شرکت کنند. داوران در سالن کنفرانس، ابتدا برگه رضایت‌نامه را امضا، سپس برگه مشخصات فردی را تکمیل کردند. سپس از آنان خواسته شد تا بدون صرف وقت اضافی برای هر سؤال، پرسش‌نامه زمینه‌یابی استرس داوران، تجدید نظر شده برای داوران ایرانی، را پر کنند. در نهایت، برگه‌ها و پرسش‌نامه از آنان اخذ گردید و در مراحل بعد، داده‌های به دست آمده از تحقیق بررسی و تجزیه و تحلیل شد. لازم به یادآوری است که قبل از تکمیل پرسش‌نامه‌ها، محقق در مورد برگه‌ها و پرسش‌نامه، هدف از تکمیل آن‌ها، و داشتن اطمینان از محرمانه بودن داده‌ها توضیحاتی به داوران داد.

1. Keiser- Meyer- Olkin
2. Bartlett's test of sphericity

جدول ۱. میانگین، انحراف استاندارد، eigen value و درصد واریانس عامل‌ها

عامل‌ها	M	SD	seignes	% variance
عملکرد فنی	۱,۷۱	۰,۹۵	۸,۰۳۷	۴۰,۱۸۳
تعارضات بین فردی	۱,۰۳	۰,۹۰	۲,۰۱۱	۱۰,۰۵۷
ارزیابی فشار	۱,۵۸	۱,۰۲	۱,۷۱۹	۸,۵۹۴
زمان	۱,۲۹	۰,۹۳	۱,۳۰۸	۶,۵۴۲

ماتریس عامل‌های چرخش یافته‌ی عاملی، ۱۹ مورد را بارگیری کرد و مورد برخورد شخصی با مربیان و بازیکنان به دلیل بارگیری کم حذف شد (جدول ۲).

جدول ۲. ماتریس عامل‌های چرخش یافته‌ی عاملی

موارد استرس‌زا	M	SD	عملکرد فنی	تعارضات بین فردی	ارزیابی فشار زمانی
عدم تمرکز کافی و از دست دادن کنترل مسابقه	۲,۰۴	۰,۹۵	۰,۹۲۴		
اتخاذ تصمیمات اشتباه در موقعیت‌های مبهم	۲,۰۲	۰,۷۷	۰,۷۱۵		
ضعف در هماهنگی با تیم داوری	۱,۹۷	۰,۸۳	۰,۶۲۹		
رفتارهای پرخاشگرانه تماشاگران	۱,۰۴	۰,۸۹	۰,۵۹۲		
درگیری بدنی و لفظی با بازیکنان و مربیان	۱,۳۷	۰,۸۷	۰,۵۸۱		
داوری مسابقات مهم و حساس	۱,۸۸	۰,۹۳	۰,۴۸۴		
مقابله با بازیکنان بددهن	۰,۹۳	۰,۹۱		۰,۸۸۴	
اعتراضات کلامی بازیکنان و مربیان	۰,۹۵	۰,۸۷		۰,۷۹۸	
حضور مسئولان نظارت و ارزیابی در حین مسابقه	۱,۲۳	۰,۹۲		-۰,۵۹۲	
اعتراضات کلامی بازیکنان و مربیان	۱,۳۲	۰,۹۴			-۰,۸۱۰
انتقادات نامناسب رسانه‌ها از عملکرد داوری	۱,۳۴	۱,۱۱			-۰,۶۷۴
ارزیابی نادرست مسئولان نظارت و ارزیابی	۱,۹۷	۰,۹۱			-۰,۵۱۶
مشکلات امنیتی پس از مسابقات	۱,۶۵	۱,۰۶			-۰,۴۶۸
انتظارات اطرافیان در صرف وقت بیشتر با آنان به جای پرداختن به داوری	۱,۱۳	۰,۸۳			۰,۸۳۰
انجام مسابقات در زمان نامناسب از روز	۱,۶۰	۰,۹۲			۰,۷۱۲
ترس از آسیب بدنی و نبود مربی بدنساز داوری	۱,۱۳	۰,۸۶			۰,۷۰۷
پوشش رسانه‌های سمعی و بصری از مسابقات	۱,۲۷	۱,۰۳			۰,۶۵۸
ناسازگاری داوری با تأمین نیازهای خانوادگی و اجتماعی	۱,۲۳	۱,۰۱			۰,۶۱۳
ناسازگاری داوری با مطالبات شغلی	۱,۵۱	۰,۹۸			۰,۶۰۶
برخورد شخصی با بازیکنان و مربیان	۱,۱۶	۰,۸۴			حذف

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از تحقیق حاضر عبارت است از تعیین منابع استرس داوران حرفه‌ای فوتبال ایران، با اعتباریابی پرسش‌نامه زمین‌یابی استرس داوران فوتبال (SOSS)، تجدید نظر شده برای داوران ایرانی. برای این منظور، از نظرات چندین داور، عضو کمیته داوران، اساتید روان‌شناسی ورزشی و اساتید راهنما استفاده شد. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها به روش اکتشافی، چهار عامل عملکرد فنی، تعارضات بین فردی، ارزیابی، و فشار زمانی را عوامل استرس در داوران حرفه‌ای فوتبال ایران آشکار ساخت.

نتایج آمار توصیفی مربوط به میانگین داده‌های عوامل استرس‌زانشان داد که از بین عوامل مشخص شده به عنوان منابع استرس در داوران، عامل عدم تمرکز کافی و از دست دادن کنترل بازی، اتخاذ تصمیمات اشتباه در موقعیت‌های بحرانی، و ضعف در هماهنگی بین تیم داوری استرس‌زاترین عوامل بودند. هر سه این عوامل مربوط به عملکرد فنی داوران است. انگیزه موفقیت در داوری موجب می‌شود که داوران به عملکرد داوری خود بیشتر توجه کنند. بنابراین، نیاز به فراهم کردن کلاس‌ها و آموزش‌های مبتنی بر عملکرد فنی داوران ضروری به نظر می‌رسد. چندین عامل نیز عوامل ضعیف در استرس داوران تعیین شدند. مقابله با بازیکنان بددهن، اعتراضات کلامی بازیکنان و مربیان، رفتارهای پرخاشگرانه تماشاگران عوامل ضعیف در استرس داوران تعیین شدند که بیشتر مربوط به تعارضات بین فردی در داوران است. این نتیجه بیانگر آن است که سطح فرهنگی ورزشکاران، مربیان، و تماشاچیان و علاقه‌مندان ورزشی به

با بررسی همبستگی متقابل بین عوامل استرس، مشخص شد محدوده دامنه ضرایب همبستگی بین پنج عامل از ۰٫۲۴ تا ۰٫۵۴ است. همبستگی بین تعارضات بین فردی و عملکرد داوری، و تعارضات بین فردی و فشار زمانی پایین ولی قابل قبول است. همبستگی درونی بقیه موارد بیشتر است (جدول ۳).

جدول ۳. همبستگی درونی بین عامل‌های ظاهر شده

عامل‌ها	عملکرد فنی	تعارضات بین فردی	ارزیابی	فشار زمان
عملکرد فنی	۱	۰٫۲۴۱	-۰٫۳۸۲	۰٫۵۴۰
تعارضات بین فردی	۰٫۲۴۱	۱	-۰٫۲۵۶	۰٫۲۴۱
ارزیابی	-۰٫۳۸۲	-۰٫۲۵۶	۱	-۰٫۳۳۹
فشار زمان	۰٫۵۴۰	۰٫۲۴۱	-۰٫۳۳۹	۱

از ضریب آلفای کرونباخ برای سنجش پایایی عامل‌های استخراج شده استفاده شد. ضرایب آلفا در موارد مرتبط با عملکرد فنی ۰٫۸۶، تعارضات بین فردی ۰٫۶۶، فشار زمان ۰٫۷۵، و ارزیابی ۰٫۷۵ بود که قابل قبول‌اند. همچنین، ثبات درونی کل پرسش‌نامه ($\alpha = ۰٫۹۱$) به دست آمد.

نتایج روش آماری ضریب همبستگی پیرسون نشان داد بین هیچ کدام از متغیرهای سن، سابقه داوری، و میزان تحصیلات با استرس کلی داوران، ارتباط معناداری وجود ندارد.

جدول ۳. ضرایب همبستگی بین متغیرهای مورد نظر با استرس کل داوران

شاخص‌ها / متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معناداری
سن	-۰٫۰۴	۰٫۷۵
سابقه داوری	-۰٫۱۸	۰٫۲۲
سطح تحصیلات	-۰٫۲۲	۰٫۱۴

در اکثر تحقیقات قبلی این عامل نادیده گرفته شده بود. تنها تزورباترودیس (۲۰۰۵) در داوران هندبال یونان این عامل را ارزیابی کرد و جزو عوامل استرس داوران هندبال آورد (۱۵). عامل فشار زمانی در برخی تحقیقات قبلی همچون تیلور و دانیل (۱۹۸۷) درباره داوران فوتبال انتاریو، گلدمیث و ویلیامز (۱۹۹۲) در داوران فوتبال و والیبال، رینی (۱۹۹۵) در داوران سافتبال و بیسبال، استی وارت و اللری (۱۹۹۸) در داوران والیبال، و رینی (۱۹۹۹) در داوران بسکتبال عامل استرس را تعیین شد (۴، ۹، ۱۰، ۱۲، ۱۳).

می توان چنین نتیجه گیری کرد که همچون سایر تحقیقات قبلی، عوامل مهم استرس را در اکثر داوران در رشته های مختلف ورزشی وجود دارد. همچنین، با بررسی ارتباط بین برخی ویژگی های فردی داوران همچون سن، سابقه داوری، و سطح تحصیلات با استرس کلی آنان، مشخص شد که ارتباطی بین این متغیرها وجود ندارد.

با در نظر گرفتن نتایج تحقیق ویلز و شیفنمز (۱۹۸۵)، که عواملی را به عنوان سه سطوح استرس زا طبقه بندی کردند، می توان عوامل موجود در داوران را نیز در این سه سطح طبقه بندی کرد (۱۶). عامل هایی همچون تعارضات بین فردی و فشار زمانی را می توان در حیطه استرس زاهای زندگی در نظر گرفت. بنابراین، وجود روان شناسان داوری در توسعه و بهبود کیفیت داوری مؤثر است. درگیر شدن روان شناسان داوری با عوامل و موقعیت های استرس زای داوری در رشته های مختلف ورزشی در مشاوره با داوران به منظور کمک به برآورده ساختن نیازهای روانی و اجتماعی داوران مفید است. به عبارت دیگر، روان شناسان داوری و حتی خود داوران قبل از

واسطه فرهنگ سازی های مناسب ارگان های مربوط در سطح بالایی است.

عامل عملکرد فنی مهم ترین عامل استرس در داوران حرفه ای فوتبال ایران مشخص شد. تقریباً در اکثر تحقیقاتی که قبلاً درباره رشته های مختلف ورزشی انجام شده بود، این عامل، عامل مهم استرس تعیین شد. احتمالاً داوران در تمامی رشته های خاص خود، به عملکرد خود دقت و وسواس بیشتری دارند تا به عنوان داوری خوب مطرح شوند (۴، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۱۵).

تعارضات بین فردی نیز عامل استرس در داوران رشته های مختلف ورزشی تعیین شد. مثلاً در تحقیق تیلور و دانیل (۱۹۸۷) این عامل در داوران فوتبال انتاریو، در تحقیق رینی (۱۹۹۹) در داوران بسکتبال، و در تحقیق تزورباترودیس (۲۰۰۵) در داوران هندبال یونان مطرح شده است (۵، ۱۳، ۹). با این وجود، در مطالعات گولدمیث و ویلیامز (۱۹۹۲) درباره داوران والیبال، و در تحقیقات رینی (۱۹۹۵) درباره داوران بیسبال و سافتبال، این عامل جزو منابع استرس ظاهر نشد (۴، ۱۰).

در رشته بیسبال، اکثر مواقع داوران اصلی به تنهایی و بدون مشورت و نیاز به کمک داوران تصمیم می گیرند و نتیجه را اعلام می کنند. یا در داوران والیبال، داوران وسط تنها کمی به داوران خط ننگه دار در آخر زمین نگاه می کنند و نتیجه را خود به تنهایی روی تور اعلام می کند. نیاز به انجام تحقیقات بیشتری درباره داوران رشته های مختلف ضروری است تا اینکه معلوم شود چرا در اکثر داوران فوتبال در مقایسه با سایر رشته ها، تعارضات بین فردی عامل استرس است.

در این تحقیق، عامل ارزیابی نیز جزء عوامل استرس در داوران حرفه ای فوتبال ایران تعیین شد.

دو لیگ) و رفته‌رفته برای داوری در لیگ پیش‌رو آماده می‌شدند. اگر امکان تحقیقی دیگر در شرایطی همچون فاصله بین دو فصل لیگ و یا در طول بازی‌های لیگ وجود داشته باشد، عوامل استرس‌زا را می‌توان به صورت دقیق‌تر بررسی کرد.

تعیین روش‌های مقابله با استرس، ابتدا باید از منابعی که باعث استرس می‌شوند آگاهی کامل یابند. در این تحقیق پرسش‌نامه‌ها به صورت حضوری به داوران تحویل و بعد از تکمیل از آنان اخذ شد. احتمالاً با استفاده از روش مصاحبه رو در رو، و ارسال پرسش‌نامه‌ها به صورت پستی، نتایج دیگری محقق می‌شود. کار عملی این تحقیق زمانی بود که داوران کار داوری را تمام کرده بودند (فاصله بین

منابع

۱. مهرعلیزاده، یدالله، ۱۳۸۴، «روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌های آماری و آزمون فرضیه در علوم اجتماعی و مدیریت با نرم‌افزار SPSS در محیط ویندوز». تهران. آیتز.
2. Anshel, M.H., & Weinberg, R.S. (1995). "Sources of acute stress in American and Australian basketball referees", *Journal of Applied Sport Psychology*, 7, pp. 11-22.
3. Dorsch, K.D.; Paskevich, D.M. (2007). "Stressful experiences among six certification levels of ice hockey officials". *Psychology of Sport and Exercise*, Volume 8, Issue 4, p. 585-593.
4. Goldsmith, P.A., & Williams, J.M. (1992). "Perceived stressors for football and volleyball officials from three rating levels". *Journal of Sport Behavior*, 15(2), 106-118.
5. Jones, G., & Hardy, L. (1989). "Stress and cognitive function in sport". *Journal of Sport Science*, 7, 41-63.
6. Kaissidis-Rodafinos, A.; Anshel, M. H., & Sideridis, G. (1998). "Sources, intensity, and responses to stress in Greek and Australian basketball referees". *International Journal of Sport Psychology*, 29(4), 303-323.
7. Lazarus, R. S., & Launier, R. (1978). "Stress related transactions between person and environment". In Pervin, L. A. & Lewis, M. (Eds.) *Perspectives in interactional psychology* (pp.130-147). New York: Plenum.
8. Leventhal, K. A.; Suls, J. (1993). "Hierarchical analysis of coping: evidence from life-span studies". *Attention and avoidance*. Seattle, WA: Hogrefe & Huber. 71-99.
9. Rainey, D.W. (1999). "Sources of stress, burnout, and intention to terminate among basketball referees". *Journal of Sport Behavior*, 22(4), 578-590.
10. Rainey, D. W. (1995). "Sources of stress among baseball and softball umpires". *Journal of Applied Sport Psychology*, 7(1), 1-10.
11. Rainey, D.W., & Winterich, D. (1995). "Magnitude of stress reported by basketball referees". *Perceptual and Motor Skills*, 81(3 Part 2), 1241-1242.
12. Stewart, M.J. & Ellery, P. (1998). "Sources and magnitude of perceived psychological stress in high school volleyball officials", *perceptual and Motor Skills*, 87. pp. 1275-1282.
13. Taylor, A.H. & Daniel, J.V. (1987). "Sources of stress in soccer officiating: An empirical study". *First World congress of science and football*, (pp. 538-544).
14. Teipel, D. (2001). "Aggression in soccer". *Journal of Physical Education and Sports*, 46, 45-58.
15. Tsozbatzoudis, H.; and Kaissidis-Rodafinos, A. (2005). "Sources of stress among Greek team Handball Referees: Construction and Validation of the Handball officials of stress survey". *Perceptual and motor skills*, 100, 821-830.
16. Wills, T.A., & shiffman, S. (1985). *Coping and substance use: A conceptual framework*. Orlando: Academic press, Inc.